

STANISŁAW GURBA

W CIENIU GIAMBATTISTY TIEPOLA:
VALENTINO ROVISI (1715 - 1783)

W cieniu Giambattisty Tiepola:

Valentino Rovisi (1715 – 1783)

Valentino Rovisi (1715 – 1783) to nazwisko, o którym historia sztuki zapomniała na prawie 200 lat. Dopiero w ostatnim czterdziestolecu [2 poł. XX w. – przyp. SG] jego osoba i jego realizacje ARTystyczne stały się przedmiotem zainteresowania” - napisał Giuliano dal Mas w książce poświęconej temu malarzowi¹. W ostatnim półwieczu liczne obrazy olejne i freski dotychczas nieznannej proweniencji po dokładnych badaniach zostały jemu przypisane. Wzrosło również

zainteresowanie działalnością ARTysty, co znalazło przełożenie w opracowaniach naukowych o jego życiu i twórczości.

Valentino Rovisi urodził się 23 grudnia 1715 r. w Moenie (prowincja Trydent). Już jako chłopiec w swoim rodzinnym miasteczku zetknął się z malarzami amatorami [m.in. z ks. MARTINEM Gabriellim (1681-1742)²] i pokochał malarstwo. Wkrótce środowisko rodzinne okazało się niewystarczające, aby młody ARTysta mógł rozwijać swój talent. W 1728 r., jako dwunastoletni chłopiec wyjechał do Wenecji, która w tamtym czasie była centrum rozkwitu kultury i sztuki włoskiej. Przez pięć lat uczył się zawodu w warsztacie Giovanniego Battisty Tiepola³. W latach 40. XVIII w., podczas pobytu w Val di Fiemme (Trydent – Górna Adyga), stworzył swoje pierwsze dzieła sztuki o charakterze religijnym. W 1743 r. Rovisi powrócił do warsztatu Tiepola w Wenecji, ale już nie jako praktykant, lecz jako pracownik, a nawet współpracownik mistrza⁴. W Wenecji pozostał on aż do 1753 r., niedługo po wyjeździe Tiepola do Würzburga w 1750 r. Ostatnie lata życia malarz spędził w swoich rodzinnych stronach⁵.

Pierwsze opracowania naukowe o ARTyście pochodzą z lat 60. XX w., a zostały zawarte w dwutomowej książce pod redakcją Francesca Cessi⁶ oraz w publikacji Fortunata Bernard⁷. Następnie ukazała się książka Giuliana dal Mas⁸ oraz katalog wystawowy opracowany przez Chiarę Felicetti⁹. O twórczości ARTysty wspominają ponadto

1 G. Dal Mas, *Valentino Rovisi. Una presenza tiepolesca nella Chiesa di Alleghe*, Alleghe 2005, s. 8

2 E. Mich, Gabrielli, MARTINO, w: *Dizionario biografico degli italiani*, t. 51: Gabbiani-Gamba, Roma 1998; F. Bernard, *Un pittore tiepolesco: Valentino Rovisi, Moena, 1715-1783*, Moena 1968, s. 27-31 i 48.

3 Rovisi, Valentino, w: *Dizionario della pittura e dei pittori*, red. E. Castelnuovo, B. Toscano [i in.], t. 4: O-R, Torino 1993, s. 785.

4 G. Dal Mas, *Valentino Rovisi...*, s. 9-12.

5 Rovisi, Valentino, w: *Dizionario...*, s. 785-786.

6 F. Cessi, *Valentino Rovisi: pittore 1715-1783*, Trento 1968.

7 F. Bernard, *Un pittore tiepolesco...*, Moena 1968.

8 G. Dal Mas, *Valentino Rovisi...* (pierwsze wydanie z 1997 r.).

9 Ch. Felicetti, *Valentino Rovisi nella bottega del grande Tiepolo: il metodo di una vera e lodevole imitazione*, Cavalese – Moena 2002; też, *L'esperienza di Valentino Rovisi nella bottega del grande Tiepolo*, Cavalese 2001. W latach 2002–2003 przygotowano trzy wystawy poświęcone twórczości Valentina Rovisiego (w Cavalese, Trydencie i Cencenighe), a przy okazji pierwszej z nich został wydany katalog wystawy (G. Dal Mas, *Valentino Rovisi...*, s. 9).

opracowania monograficzne kościołów, w których znajdują się jego malowidła¹⁰, słowniki biograficzne¹¹ oraz publikacje o tematyce obejmującej barokowe malarstwo włoskie¹². Twórczość Rovisiego nie była dotychczas omawiana w literaturze polskojęzycznej.

V. Rovisi, *Autoportret młodzieńca*, 1730, ol. na pł., 32 x 24,5 cm, kolekcja prywatna, źródło Ch. Felicetti, *Valentino Rovisi nella bottega...*, s. 117

Celem niniejszego ARTYkułu jest ukazanie działań ARTystycznych malarza na tle jego pozycji ARTystycznej, życia rodzinnego oraz epoki, w której żył i tworzył. Valentino Rovisi należy do ARTystów nieodkrytych, którego działalność została doceniona dopiero dwa wieki po jego śmierci. Słusznie napisał o nim Sergio Claut we wprowadzeniu do książki jemu poświęconej, że Rovisi jest skromnym ARTystą: określenie jego osobowości, odkrycie relacji z ludźmi jemu współczesnymi, rozpoznanie jego dzieł malarskich są aspektami wciąż wymagającymi pogłębienia¹³.

Valentino Rovisi i jego droga do sławy

Z pewnością nie tylko talent Valentina Rovisiego, ale także kilkunastoletnie doskonalenie umiejętności malarskich u jednego z najwybitniejszych mistrzów weneckich okresu *Settecenta* wpłynęło na jego życie i działalność. Używając terminu kariera ARTystyczna w odniesieniu do omawianego malarza mam na myśli nie tylko uznanie dla jego twórczości przez współczesnych badaczy sztuki barokowej, ale także jego drogę do sławy w XVIII wieku. Wysoka wARTość ARTystyczna jego dzieł musiała zostać dostrzeżona przez jemu współczesnych, skoro został zatrudniony przy realizacji tak wielu zleceń malarskich.

Rovisi terminując u Giambattisty Tiepola przejął od swego nauczyciela technikę i smak przy tworzeniu malowideł, które tętniły życiem. Wzorował się także na schemacie kompozycyjnym swojego mistrza oraz wykorzystywał stosowane przez Tiepola motywy ikonograficzne¹⁴. Powielanie elementów charakterystycznych dla wielkich mistrzów

10 M.in. G. Candotti, *La comunità di Santa Brigida in Roncegno. Cenni storici della chiesa e della scuola*, Borgo Valsugana 1992; F. Vizzutti, L. Serafini, *Le chiese dell'antica Pieve di san Giovanni Battista nella Valle del Biois. Documenti di storia e d'ARTE*, Canale d'Agordo 2007; F. Vizzutti, *La chiesa parrocchiale di San Biagio in Alleghe. Documenti di storia e d'ARTE*, Alleghe 2012.

11 Rovisi, Valentino, w: *Dizionario...*, s. 785-786.

12 M.in. N. Aston, *ART and Religion in Eighteenth-Century Europe*, London 2009.

13 G. Dal Mas, *Valentino Rovisi...*, s. 3.

14 F. Bernard, *Un pittore tiepolesco...*, s. 65-66.

malarstwa włoskiego z pewnością wzmacniało pozycję młodego malarza. Z drugiej strony **ART**ysta wypracował także swój własny styl. Na obrazach malował on postacie również w pozach statycznych. Czasami w swoich przedstawieniach przywoływał malarstwo wielkich mistrzów włoskich okresu renesansu i wczesnego baroku, m.in. Michała Anioła.

Kształcenie **ART**yistyczne Rovisiego zasadniczo nie odbiegało od powszechnego w okresie nowożytnym zwyczaju nauki rzemiosła w środowisku rodzinnym, a następnie praktykowania w warsztatach wielkich mistrzów i podejmowania pracy na emigracji. Zwłaszcza **ART**yści północnowłoscy wyjeżdżali w różne części Italii, a nawet Europy w poszukiwaniu zatrudnienia i lepszego życia. Tak było chociażby w przypadku Domenica Fontany, Carla Moderny, Giacomina Moli, Francesca Borrominiego czy Francesca Fontany, którzy opuścili północne tereny Italii i przybyli do Rzymu¹⁵, Antoniego i Giuseppa Sardi, Domenica Rossiego, którzy wyemigrowali do Wenecji¹⁶, Carla Luragi, rodziny Rossich działających **ART**yistycznie w Pradze i na Śląsku¹⁷, czy też Giovanniego Battisty Petriniego, Mattea Castella, Antoniego Solariego, Giacomina Fontany tworzących w Rzeczypospolitej¹⁸.

W XVIII w. rolę kierowniczą w dziedzinie malarstwa przejęła Wenecja¹⁹. Do Rzymu i Florencji przyjeżdżali wprawdzie **ART**yści, ale celem studiowania antyku, czy też fresków i obrazów wielkich mistrzów. Natomiast **ART**yści weneccy oferowali bieżącą, żywą sztukę²⁰. Gianantonio i Francesco Guardi, Giambattista Piranesi, czy też

Canaletto specjalizowali się przede wszystkim w *wedutach*, malując pejzaże często o charakterze nostalgicznym. Natomiast Giovanni

V. Rovisi, *Sąd Ostateczny*, 1759, fresk, kościół św. Piotra, Cembra

Battista Tiepolo (1696-1770) kontynuował i rozwijał w nowym duchu tradycję wielkich dekoracji ściennych, nawiązując do malarstwa Paola Veronese²¹. W 1717 został on członkiem cechu malarzy i mając zaledwie 21 lat stał się niezależnym **ART**ystą²². W kontekście wyboru szkoły dla Rovisiego nie bez znaczenia jest fakt, że w XVIII w. mocne były powiązania handlowe między la Valle di Fassa i licznymi krainami

15 G. Curcio, *Fabbriche e architetti ticinesi nella Roma*, Milano 1989; *ART*isti lombardi e centri di produzione italiani del Settecento, red. G. C. Sciolla, V. Terraroli, Bergamo 1995.

16 P. Piffaretti, *Giuseppe Sardi architetto ticinese nella Venezia del Seicento*, Bellinzona 1996; C. Palumbo-Fossati, *Presenza ticinese a Venezia*, Lugano 1977.

17 M. Smoliński, *Carlo Lurago i włoska dominacja ART*yistyczna na Śląsku w drugiej połowie XVII wieku, [w:] *Między Wrocławiem a Lwowem. Sztuka na Śląsku, w Małopolsce i na Rusi Koronnej w czasach nowożytnych*, red. A. Betlej, K. Brzezina-Scheuerer, P. Oszczanowski, Wrocław 2011, s. 181.

18 M. Karpowicz, *ART*yści włosko-szwajcarscy w Polsce I połowy XVII wieku, Warszawa 2013, s. 7; tenże, *ART*isti ticinesi in Polonia nella prima metà del '600, Ticino 1983; tenże, *ART*isti ticinesi in Polonia nella prima metà del '700, Ticino 1999.

19 A. Bochnak, *Historia sztuki nowożytnej*, t. 2, Warszawa – Kraków 1985, s. 75.

20 M. Rzepińska, *Siedem wieków malarstwa europejskiego*, Wrocław 1991, s. 323.

21 Tamże, s. 328; T. Pignatti, *Tiepolo's Revival of the Venetian Golden Age*, „Bulletin of the American Academy of ARTs and Sciences” 46(1993)6, s. 31-39.

22 Tiepolo. *I colori del disegno*, red. G. Marini, M. Favilla, R. Rugolo, Roma 2015, s. 19-24.

V. Rovisi, *Chwała św. Błażeja*, 1780, fresk, kościół św. Błażeja, Alleghe, fot. S. Gurba

trydenckimi a Wenecją. Pietro Rovisi – ojciec naszego malarza – trudnił się handlem²³. Środowisko nadmorskie nie było mu zatem obce.

Podróże ARTystów północnowłoskich w okresie nowożytnym nie tylko były związane z migracjami w różne części Europy, ale warunkowane były zróżnicowanymi warunkami pracy i wynagrodzeniem. To decydowało o losach ARTystów. Wielu na stałe opuszczało swoje środowisko lokalne, zakładając rodzinę na emigracji. Inni pracowali kilka sezonów i wracali do kraju ojczystego, by za kilka miesięcy wędrować w poszukiwaniu zarobku w inny kraniec Europy²⁴. Czasami wykonywali tylko pojedyncze zlecenia, innym razem podpisywali długoterminowe umowy z mecenasami sztuki. Valentina Rovisiego można zaliczyć do osób, którzy zdecydowali się żyć na emigracji. ARTysta bowiem przebywając w Wenecji założył rodzinę. W 1748 r. poślubił Lucianę Ghisler. Mieli czwórkę dzieci: Maria i Vincenza urodziły się w Wenecji, natomiast Leopoldina w Moenie, a Giovanna w Chiusa²⁵. Pomimo prowadzenia stabilnego życia w Wenecji malarz zachował mocną więź z ojczystą krainą. Rovisi często podróżował do swojego rodzinnego miasta, do Moeny, a ostatnie lata swojego życia spędził w miejscu swego urodzenia. To w tym regionie powstały najlepsze jego dzieła.

Valentino Rovisi nie osiągnął sławy za życia. Zmarł 12 marca 1783 r. jako ARTysta niedoceniony, żyjący w ubóstwie. Pozostawił jednak liczne świadectwa działalności ARTystycznej, które w ostatnich latach odegrały istotną rolę w zaliczeniu malarza do grona wielkich włoskich malarzy późnego baroku. Jego działalność twórcza, dotychczas niezauważana, jest ciekawym przykładem realizacji pasji ARTystycznej i umiłowania ziemi ojczystej.

23 F. Bernard, *Un pittore tiepolesco...*, s. 51.

24 M. Karpowicz, *Francesco Antonio Giorgioli i jego freski w kościele bernardynów na Czerniakowie*, „Kronika Warszawy” 22(1975)2, s. 103.

25 F. Bernard, *Un pittore tiepolesco...*, s. 91.

Valentino Rovisi i jego twórczość

Twórczość Rovisiego stylistycznie nawiązuje do malarstwa Tiepola, ale obrazy **ART**ysty północnowłoskiego mają również rysy indywidualne, charakterystyczne dla twórczości Rovisiego. Podobnie jak jego mistrz wykonywał on dzieła na płótnie oraz *al fresco*. Stosował on żywą kolorystykę i operował światłem, przedstawiał postacie w strojach starożytnych i współczesnych. Rovisi wzorował się także na sztuce włoskiej wczesnego baroku, dostosowywał ikonografię obrazów tak, aby mogły one być przeznaczone do kościołów²⁶.

Żaden obraz przypisywany Rovisiemu nie jest sygnowany imieniem i nazwiskiem malarza. Atrybucja niektórych została ustalona na podstawie dokumentów archiwalnych. Wśród nich są i takie, które nie zachowały się, a znane są wyłącznie z opisów. Część malowideł została przypisana **ART**yście na podstawie analizy stylistycznej, ze wskazaniem tych, których autorstwo jest wątpliwe. Są wreszcie takie obrazy, które zostały błędnie zaliczone do twórczości Rovisiego²⁷. Niewątpliwie sprawę atrybucji dzieł utrudnia potwierdzona współpraca Rovisiego z innymi **ART**ystami, także z własną córką Vincenzą. Ciekawym zjawiskiem jest pojawienie się na rynku aukcyjnym malowidła sygnowanego nazwiskiem Tiepola, ale przypisywanego Rovisiemu²⁸, co rzuca światło na jego twórczość w warsztacie weneckiego mistrza.

Najwcześniejsze dzieła przypisane Rovisiemu zostały wykonane w latach 40. XVIII w. W księdze rachunkowej kościoła pw. św. Jana w Vigo di Fassa odnotowano w latach 1748 – 49 informacje

o przekazaniu zapłaty Rovisiemu za wykonany obraz (4 denary) oraz przekazanie zapłaty ojcu malarza za obraz namalowany przez jego syna (4 denary)²⁹. Malowidła te nie zachowały się. Istnieje natomiast olejny obraz ołtarzowy z tamtego czasu, przypisany na podstawie analiz stylistycznych. Malowidło (150 x 250 cm) z kościoła pw. św. Wigiliusza w Moenie³⁰ przedstawia lokalnego świętego, patrona parafii i kościoła, św. Wigiliusza, trzeciego biskupa Trydentu, męczennika. Został on ukazany wraz ze swoją matką, św. Maksencją oraz św. Janem Nepomucenem³¹. Rovisi był również autorem dekoracji malarskiej kaplicy Grobu Pańskiego, dobudowanej wówczas do kościoła w Moenie, która została rozebrana na skutek powiększenia kościoła w 1820 r.

Kolejne prace malarskie Rovisi podjął po ostatecznym powrocie w rodzinne strony po 1753 roku. Wykonał wówczas freski w kaplicy *del Carmine* w kościele parafialnym w Moenie³² oraz fresk *Obmycie nóg św. Piotrowi* w zakrystii w Sanktuarium Madonny di Pietralba (prowincja Bolzano)³³. W latach 1756-58 przebywał wraz z rodziną w Chiusa (prowincja Bolzano), gdzie wykonał freski ozdabiające tamtejszy kościół św. Andrzeja.

W 1759 r. zrealizował natomiast jedno z ważniejszych swoich dzieł, malowidło ściennie *Sąd Ostateczny* w kościele św. Piotra w Cembra (prowincja Trydent)³⁴. Kompozycja fresku nawiązuje do przedstawienia Michała Anioła w Kaplicy Sykstyńskiej, zwłaszcza poprzez gest uniesionej ręki Chrystusa, półnagiętego, siedzącego na

²⁶ N. Aston, *ART and Religion...*, s. 206.

²⁷ Katalog dzieł Valentina Rovisiego według przytoczonego schematu opracował Fortunato Bernard w 1968 r. (F. Bernard, *Un pittore tiepolesco...*, s. 95-142).

²⁸ Valentino Rovisi (atrybucja), *Król Dawid grający na harfie*, ołówek i tusz na papierze, 25 x 21 cm, sygnowany w prawym dolnym rogu: Tiepolo, kolekcja prywatna.

²⁹ F. Bernard, *Un pittore tiepolesco...*, s. 56.

³⁰ Rovisi, Valentino, w: *Dizionario...*, s. 786.

³¹ F. Bernard, *Un pittore tiepolesco...*, s. 123-124.

³² Rovisi, Valentino, w: *Dizionario...*, s. 786.

³³ E. Bedont, Ch. Felicetti, D. Volcan, *Valentino Rovisi (1715-1783) Tra Val di Fassa e Santuario di Pietralba*, Nova Ponente 2001.

³⁴ Rovisi, Valentino, w: *Dizionario ...*, s. 786.

V. Rovisi, *Chwała św. Błażeja*, 1780, fresk, kościół św. Błażeja, Alleghe, fot. S. Gurba

obłoku w otoczeniu Matki Najświętszej i św. Jana Chrzciciela oraz innych świętych. Pośród przebywających w niebie jest św. BARTłomiej męczennik, który trzyma swoją zdARTą skórę, a na niej Rovisi umieścił autoportret. Fresk zawiera także analogie do twórczości Tiepola poprzez ukazanie trzech świętych męczennic, oddzielonych

kompozycyjnie (kolejne przeszło w kościele) i stylistycznie (atmosfera żywości, ruchu) od reszty malowidła³⁵. Ponadto dzieło Rovisiego w Cembra ma charakter monumentalny podobnie jak większość realizacji jego mistrza.

Oprócz działalności ARTystycznej w rodzinnych stronach malarz pracował także w sąsiednim regionie Belluno. Zwłaszcza w ostatnich latach swojego życia Rovisi tworzył w kościołach parafialnych w Cencenighe, Vallada, Alleghe, Falcade (prowincja Belluno). Region ten nie był mu obcy. Zatrzymywał się tam wielokrotnie, gdy podróżował z Wenecji do Moeny. Odwiedzał wówczas m.in. swoją ciotkę, która mieszkała w Cencenighe³⁶. W 1776 r. wykonał w kościele św. Szymona w Vallada dwa obrazy ołtarzowe (olej na płótnie, 83 x 135 cm) *Matka Boża Loretańska* pomiędzy św. Katarzyną Aleksandryjską i św. Barbarą oraz *Pieta* pomiędzy św. BARTłomiejem i św. Rochem³⁷. Oba płótna są charakterystyczne dla Rovisiego: ukazują jego styl oraz naśladownictwo szkoły weneckiej. Malowidła prezentują postacie na pierwszym planie, monumentalne, statyczne, zakomponowane symetrycznie. Natomiast anioły i putta przedstawione zostały w sposób dynamiczny, charakterystyczny dla twórczości Tiepola³⁸.

Podobna kompozycja została zastosowana w obrazie ołtarzowym z kościoła pw. św. Błażeja w Alleghe: *Chwała św. Błażeja* pomiędzy św. Marią Magdaleną i św. Janem Nepomucenem (1780, olej na płótnie, 130 x 240 cm). Na pierwszym planie są postacie świętych, w pozach hieratycznych. Natomiast putta i św. Błażej ukazani zostali w ruchu. Inskrypcja umieszczona w prawym dolnym rogu malowidła informuje, że malowidło zostało wykonane w 1780 r. staraniem najczcigodniejszego ks. Piera Antonia Ghetta³⁹. Obraz ołtarzowy jest jednym z kilku zachowanych dzieł jego autorstwa w tym kościele. Osiemnastowieczny wystrój świątyni został wykonany niemal

³⁵ F. Bernard, *Un pittore tiepolesco...*, s. 114-115.

³⁶ G. Del Mas, *Valentino Rovisi...*, s. 10.

³⁷ L. Serafini, F. Vizzutti, *Le chiese dell'antica Pieve di San Giovanni Battista nella valle del Biois*, Canale d'Agordo 2007, s. 76.

³⁸ F. Bernard, *Un pittore tiepolesco...*, s. 104-105.

³⁹ Inskrypcja: Fu fatta la presente l'anno 1780 essendo curato il molto rev. Sig. don Pietro Antonio Ghetta (F. Vizzutti, *La chiesa...*, s. 68).

w całości przez tego malarza i jego warsztat. **ARTY**ści zatrudnieni zostali w związku z odbudową kościoła po jego zniszczeniu na skutek oberwania szczytu skalnego 1 maja 1771 roku⁴⁰. Rovisi oprócz malowidła ołtarzowego wykonał wówczas cykl fresków na sklepieniu świątyni z przedstawieniami scen z życia św. Błażeja i z wyobrażeniem *Apoteozy św. Błażeja* (prezbiterium) oraz *Sąd Salomona*, *Drabina Jakubowa*, *Ofiara Noego* na sklepieniu nawy⁴¹. W kościele tym zachował się również obraz olejny autorstwa Vincenzego Rovisi *Wniebowzięcie Matki Najświętszej pomiędzy św. Antonim Pustelnikiem i św. Wincentym Ferrerem* (ok. 1780, 160 x 95 cm)⁴². Kościół w Alleghe został ponownie konsekrowany w 1784 r.⁴³.

Współpraca Valentina ze swoją córką została potwierdzona również w przypadku realizacji malarskich w kościele parafialnym w Roncegno (prowincja Trydent)⁴⁴. W świątyni tej na ścianach prezbiterium przedstawiono *Nawrócenie św. Pawła* oraz *Upadek Szymona Maga*, natomiast w nawie fresk *Wniebowstąpienie Chrystusa*. Valentino Rovisi wykonał także m.in. obraz *Męczeństwa św. Sebastiana* do ołtarza głównego w kościele pw. św. Sebastiana w Falcade oraz malowidło ze sceną z życia Świętego na ścianie prezbiterium tej świątyni⁴⁵.

Valentino Rovisi – malarstwo weneckie na północy Italii

Dotychczasowe ustalenia naukowe podkreślają naśladownictwo stylu Giambattisty Tiepola oraz bezpośredni wpływ twórczości

weneckiego mistrza na malarstwo Valentina Rovisiego⁴⁶. Te powiązania malarskie w opracowaniach naukowych podkreślane są poprzez sformułowania *un pittore tiepolesco*, *una presenza tiepolesca* [malarz z warsztatu Tiepola, obecność stylu Tiepola]. Pojawiają się również określenia charakteryzujące styl malarstwa Rovisiego, z dostrzeżeniem i podkreśleniem wysokiej **ARTO**ści **ART**ystycznej jego obrazów⁴⁷. Rzuca to światło na dwa aspekty ściśle powiązane z jego biografią: nauka i praca w warsztacie weneckiego mistrza Giambattisty Tiepola oraz wykorzystanie zdobytych umiejętności przy realizacji własnych dzieł malarskich w okresie późniejszym. Drugim ważnym wątkiem jest atrybucja dzieł malarskich, która wskazuje na obszar geograficzny działalności **ART**ystycznej Rovisiego. Pokażna ich ilość została wykonana w północnej Italii (prowincje Belluno, Trydent, Bolzano)⁴⁸. Właśnie dlatego Valentino Rovisi w ostatnich latach został doceniony przez włoskich historyków sztuki za rozpropagowanie późnobarokowego malarstwa weneckiego na północnym obszarze Italii, zaś już od czasów jego działalności dostrzegano wysokie **ARTO**ści estetyczne jego prac.

Przywołane wydarzenia z życia Rovisiego i scharakteryzowane obrazy wykonane przez tego malarza nie wyczerpują podjętego tematu, a poruszone wątki dotyczące stylu i obszernej twórczości malarza jedynie zilustrowano przytoczonymi przykładami. Sztuka dawna pozostaje wciąż nieodkryta, nadal potrzebne jest podejmowanie badań naukowych tak w zakresie dzieł, jak i twórców.

40 G. A. Del Negro, *Il lago di Alleghe – tragedia e fascino da la Frana del Monte Piz e la formazione del lagodi Alleghe. Aspetti storici e morfologici*, Alleghe 2011, s. 69.

41 F. Vizzutti, *La chiesa...*, s. 62-71.

42 Tamże, s. 70-71.

43 G. A. Del Negro, *Il lago di Alleghe...*, s. 116.

44 *Rovisi, Valentino*, w: *Dizionario...*, s. 786.

45 L. Serafini, F. Vizzutti, *Le chiese...*, s. 87.

46 *Rovisi, Valentino*, w: *Dizionario...*, s. 786.

47 F. Bernard, *Un pittore tiepolesco...*, s. 143.

48 Katalog fotograficzny dzieł Rovisiego zob. F. Bernard, *Un pittore tiepolesco...*, s. 155-184.